

Balogh Zoltán—Kamarás István: Élményalakzatok I.

150 irodalmi mű olvasottsága, kedveltsége és az élményalakzatban elfoglalt helye a közművelődési könyvtárakat használók körében

Nagyon valószínű, hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatási műhelyének legújabb terméke végérvényesen eldönt egy, az olvasászociológiával egyidős vitát, és meggyőzi a kétkedőket az olvasás szociológiai és pszichológiai megközelítésű vizsgálatának értelméről, ezeket módszerekkel történő felvázolásának közhasznúságáról. Sokáig úgy tűnt, hogy a hazai olvasáskutatás túlságosan is messziről közelít a gyakorlati kérdésekhez, túlságosan magasan köröz tárgya felett, Jóllehet a gyermekcipős korszaknak ez természetes velejárója, a helyzet mégiscsak az volt, hogy hiányoztak azok a gyakorlatias célú „kézikönyvek”, amelyeket a könyvtáros mindennapi munkájában is felhasználhatott volna olvasmányközvetítő — tájékoztató — programoló tevékenysége során.

Az úttörés érdeme e tekintetben Gondos Ernő, akinek az 1971-ben megjelent, *Ízlésalakzatok* című, imponálóan gazdag anyagú adatbankja nagyon alkalmas arra, hogy a kutatók, a programkészítők és az olvasmány(regény)-propaganda szakemberei haszonnal forgassák.

A Balogh—Kamarás szerzőpáros hasonló céllal és rokonszenves ajánlással bocsátja útjára a KMK olvasáskutatási műhelyének alighanem eddigi csúcsteljesítményét, a több mint négy éven át tartó és az adatgyűjtésbe a könyvtárosok tucatjait bevomó kutatómunka számszerű eredményeit. A cél — írták a szerzők — „segítséget adni a Gondos-féle »adatbankot« már ismerő és használó olvasmányközvetítőknek (elsősorban könyvtárosoknak), hogy olvasó-nevelő, ízlésalakító tevékenységüket az eddigénél tudatosabban, tudományosabban és hatásosabban végezhesék.”

A kiadvány — lényegét tekintve — messzemenően teljesítette a maga számára megszabott feladatokat. A szerzők Gondos Ernő ötletéből indultak ki: ők is irodalmi alkotások (regények) olvasottságát, kedveltségét és egymáshoz való viszonyát (vonzás-hasznítás) vizsgálták, viszont a kutatás menetét lényeges és ösztönző újításokkal fejlesztették tovább, illetve új eredményekkel kecsegtető irányba vitték. Gondos Ernő elsősorban ízléstipológiát készített, inkább az olvasó felől közelítve. Kamarásék a regények fogadtatása mellett a hasonló „olvasatú” művek csoportjait vizsgálták, az egyes regények „viselkedését” más csoportok-

hoz, és a különböző nemű, korú, iskolai végzettségű olvasók, valamint e regénycsoportok viszonyát kívánták felderíteni. A kutatás és a kapott eredmények hitelét növeli, hogy folyvást szem előtt tartották Gondos módszereit, másfelől viszont le is tértek az általa vágott ösvényről: számos új mutatót, megbízhatóbb matematikai feldolgozást ilktattak be, így aztán több szempontú, több dimenziós kézikönyvvé kerekedett az *Élményalakzatok I.*

Az élményalakzatok (a Gondos-féle „ízlésalakzatok” analóg fogalma) jelentése: az egyes regények olvasatainak rendszere. (*Olvasat* a regényeknek az olvasók tudatában kialakult vonzási, illetve taszítási mechanizmusát értik a szerzők. Ez a vonzódás vagy taszítás magában foglalja a hasonló, illetve az ellentétes esztétikai töltések jelenlétét is.) Az olvasottság és a kedveltség vizsgálata teszi ki a kötet zömét, és éppen e tekintetben mutatkozik az egész vállalkozás a leghasznosabbnak. Megbízható részletességgel (kor, nem, iskolai végzettség) táruznak fel a regények fogadtatásának adatai: az olvasottság mértéke és a tetszési fokozatok, mégpedig külön-külön az olvasók rétegei szerint.

A tetszési fokról külön is érdemes szólni, mert kiszámítási módja és itteni alkalmazása azt bizonyítja, hogy az olyanfajta, megfoghatatlannak, misztikusnak tűnő tudati, érzelmi megnyilvánulást, mint a tetszés-nemtetszés, is, igen pontosan lehet mérni. A szerzőpáros nagyon ügyelt arra, nehogy szürkeségbe, jellegtelenségbe vesző átlageredmények riasztó tömegével áarassza el a könyv tanulmányozóit. Következésképpen igyekezett tehát kiszűrni a torzító „mellékszerejeket” is. Az előbbire jó példa, hogy szem előtt tartották a rétegsajátosságokat, és külön-külön közölték a rétegek eredményeit. A tetszési index kiszámításában sem abszolút mércét alkalmaztak, hanem a rétegspecifikus tetszési indexektől való eltérés mértékét regisztrálták. Így aztán az egyes regények tetszési falcát az olvasói rétegen belül mindig az összes többi regényhez való összevetés tükrében látjuk.

Hasonló megfontolásból született az egyes művek élményalakzatokban elfoglalt helyének regisztrálása is. A 15 olvasattípust (élményalakzatot) földelítő vizsgálódás következő lépése ugyanis az volt, hogy bemutatták az egyes regények kapcsolódását ezekhez az olvasmánycsoport-

tokhoz — ugyancsak viszonyszámok segítségével.

A 15 olvasatcsoportot is részletesen megvizsgálták a szerzők, mégpedig a művek fogadtatásának (olvasottság, tetszési index, kor, nem és iskolai végzettség szerinti) analógiájára. Amit tehát eddig egy-egy regényről külön-külön tudtunk meg, azt most a hasonló olvasatú regények csoportjairól is megtudhatjuk.

A kötetet a vizsgált művek olvasottságának és kedveltségi sorrendjének közlése zárja. (Érdeemes volna összevetni a Gondos-féle *Ízlésalakzatok* hasonló célú táblázatával, sőt érdemes és tanulságos lenne összehasonlító vizsgálatnak alávetni a két táblázat anyagát is: változott-e, és ha igen, hogyan az ízlés Magyarországon a két dokumentumkötet megjelenése közötti időben?)

Balogh Zoltán és Kamarás István gondosan és arányosan összeválogatott nagymintásokkal dolgozott, matematikai módszerük megbízhatóságában sincs okunk kételkedni. Az *Élményalakzatok* I.

külön érdeme, hogy nemcsak Gondos Ernő eredményeire támaszkodik, hanem beépíti, felhasználja a KMK, illetve Kamarás István korábbi kutatásainak tapasztalatait és eredményeit is. (Az olvasmányok kategorizálása, az olvasói aktivitás mérése stb.) Azért tartjuk ezt lényegesnek, mert így egyrészt szélesebbé válik az út, amelyen olvasáskutatóink haladhatnak, másrészt pedig bárkinek lehetősége nyílik arra, hogy saját tapasztalataival „visszacsatlhasson” a kutatás fő irányaihoz. A *folyamatosság megteremtésére* való törekvés azért is hasznos, mert ilyenformán számos leágazás, kutatási részterület teremődik a további kiegészítő vizsgálódások számára. Nagyon jól tudják ezt a szerzők is, hiszen az *Élményalakzatok* következő, II. köteté éppen a most kidolgozott, de még csak számokkal kifejezett mutatókat foglalja majd tanulmányokba, részletes elemzésekbe. Érdeklődéssel várjuk. (1978, NPI, 393 l.)

Monostori Imre

A könyvtáros munkája

Régen várt könyvet vehettünk kézbe 1978 derekán: az alapfokú könyvtárosi vizsgák anyagát tartalmazó tankönyvet. Az alcím pontosabban kifejezi a tartalmat: *Kézikönyv az alapfokú ellátást nyújtó tanácsi közművelődési könyvtárak részére*. A kiadványt nyugodtan mondhatjuk hézagpótlónak is, hiszen közvetlen elődje, az 1965-ben megjelent *A közművelődési könyvtári munka ismeretei* c. kiadvány (Gerő Zsoltné és Varsányi Endréné munkája) sok tekintetben már nem volt alkalmas arra, hogy elvezesse a kezdő könyvtárost a pálya elemi tudni-valóihoz, az első lépcsőfokra. Érdemeinek elismerése mellett tehát levehetjük a polcra, és helyére, a könyvtáros segédkönyvtárába odakerülhet az új.

A könyvnek első kézbevitelre megnyerő a beosztása: először *A munka tartalmi kérdéseiről* szól, így is hangsúlyozván a könyvtáros legfontosabb feladatát. Ezt a részt *Katsányi Sándor* állította össze. Igen helyesen idekerült a könyvtári hálózatokat, a könyvtártípusokat leíró fejezet is, hiszen a kiskönyvtárak tartalmi munkáját elsősorban az befolyásolja, hogy nem elszigetelten működnek, hanem a teljes magyar könyvtári hálózati rendszerhez kapcsolódnak, s a tanácsi könyvtárak más jellegű könyvtárakkal (iskolai, szakszervezeti stb.) együttműködve oldják meg feladataikat.

A második rész, *A könyvtár kezelése* (Bereczky Lászlóné munkája) felsorolja mindazokat az elvégzendő feladatokat, amelyek nélkül nem beszélhetünk jól fejlesztett, feltárt és gondozott állományról, rendszeres olvasószolgálatról s a művelődéssel együttjáró tevékenység szakszerű végzéséről. Ezek az olykor aprólékos részletmunkák szilárd és egységes rendet alkotnak a könyvtáros napi munkájában, végső soron tehát éppúgy az olvasó érdekeit szolgálják, mint a tartalmi teendők.

A szerző figyelembe veszi az újabb szabályozásokat is (például leltározás, törlés), sőt utal a még életbe sem lépett, de várható módosításokra, az új címléirési szabványra. A mű nyomdába adása óta megjelent kiegészítő rendelkezéssel összhangban javasolja az elveszett, megrongált könyvek *gyűjteményi értékének* megtéríttetését — ideértve a kötés és feldolgozás költségeit is. Itt talán hasznos lett volna néhány irányszámot is megadni, hiszen ez utóbbi kiszámítása valószínűleg gondot okoz a könyvtárosoknak.

A szerzők állásfoglalása nem teljesen egyértelmű a gyermekkönyvek elhelyezésének kérdésében, pedig a szépirodalom mechanikus betűrendi, illetve téma szerinti elrendezése ügyében mostanában sok vita folyik. (Könyvtáros 1977/8.,